

SĄDOWE ZOBOWIĄZANIE DO LECZENIA ODWYKOWEGO

Sądowe zobowiązanie do leczenia odwykowego krok po kroku

Zobowiązanie do leczenia odwykowego jest uregulowane w Ustawie z dnia 26 października 1982 r. o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi (art. 24-35) i według obecnego stanu prawnego **nie jest to leczenie o charakterze przymusowym**.

Poszczególne **etapy procedury** zobowiązania do leczenia odwykowego można przedstawić w następujący sposób:

1. Wszczęcie procedury – do Gminnej Komisji Rozwiązywania Problemów Alkoholowych w Potęgowie wpływa zawiadomienie albo Komisja rozpoczyna procedurę z własnej inicjatywy.
2. Rozmowa z wnioskodawcą i zbieranie materiałów dowodowych, w tym ustalenie czy zachodzą przesłanki wskazane w ustawie, jako wymagane do zobowiązania danej osoby do leczenia odwykowego – np. rozkład życia rodzinnego.
3. Rozmowa z osobą zobowiązywaną (jeśli się zgłosi).
4. Skierowanie na badanie przez biegłych i włączenie opinii biegłych do dokumentacji (jeśli badanie zostanie przeprowadzone).
5. Wniosek do sądu (jeśli osoba zobowiązywana, mimo stwierdzenia przez biegłych uzależnienia, nie wyraża zgody na dobrowolne leczenie, lub jeśli do badania nie doszło, ale z materiału dowodowego wynika, że możemy mieć do czynienia z osobą uzależnioną).
6. Rozprawa sądowa i postanowienie sądu.

PYTANIA I ODPOWIEDZI

- **Jeżeli procedura zobowiązania do leczenia odwykowego nie jest tym samym co przymusowe leczenie, to na czym polega ograniczenie dobrowolności?**

Sądowe zobowiązanie do leczenia zastępuje zgodę osoby zobowiązanej na poddanie się leczeniu i wprowadza tym samym wyjątek od zasady wyrażonej w ustawie o prawach pacjenta i Rzeczniku Praw Pacjenta, mówiącej o tym, że do udzielenia świadczenia zdrowotnego, czyli do leczenia, potrzebna jest zgoda pacjenta. Mówiąc inaczej – wtedy, kiedy osoba zobowiązana do leczenia zgłosi się do placówki, to terapeuta czy lekarz nie musi jej pytać o zgodę na pozostanie w takiej placówce.

Sądowe postanowienie oznacza także dla osoby zobowiązanej obowiązek poddania się leczeniu w wyznaczonym terminie, trybie i we wskazanej placówce, a jeśli zobowiązany nie stawia się na leczenie, lub nie będzie go kontynuował, to sąd może zarządzić doprowadzenie go przez organ policji.

- **Kiedy można uruchomić procedurę zobowiązania do leczenia odwykowego?**

Aby zobowiązać daną osobę do leczenia odwykowego, muszą wystąpić **jednocześnie** zarówno **uzależnienie od alkoholu, jak i jedna z przesłanek wskazanych w ustawie o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi**:

1. Rozkład życia rodzinnego
2. Demoralizacja małoletnich
3. Uchylenie się od pracy
4. Systematyczne zakłócanie spokoju lub porządku publicznego

Oznacza to zatem, że **samo stwierdzenie uzależnienia nie wystarczy**, aby taką procedurę uruchomić. Musi wystąpić jeszcze przynajmniej jedno negatywne zachowanie spośród wymienionych powyżej. W innym przypadku nie ma podstaw do skierowania sprawy do sądu.

- **Kto może zainicjować procedurę i w jakiej formie?**

Ustawa o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi nie wymienia podmiotów, które są uprawnione do złożenia zgłoszenia, dlatego zawiadomienie do Gminnej Komisji Rozwiązania Problemów Alkoholowych może złożyć zarówno **osoba prywatna, jak i instytucja publiczna** (np. policja, ośrodek pomocy społecznej, szkoła, a także, działający w każdej dzielnicy, zespół interdyscyplinarny albo grupa robocza do spraw przeciwdziałania przemocy w rodzinie). Zatem każdy, kto ma uzasadnione podejrzenie, że dana osoba jest uzależniona oraz, że w związku z piciem dopuszcza się zachowań wymienionych w omawianych wyżej przesłankach, może zgłosić ten fakt do Gminnej Komisji. Oznacza to, że jeśli jesteś żoną lub mężem osoby uzależnionej, ale z jakichś względów obawiasz się osobistego uczestnictwa w procedurze, możesz poprosić o złożenie takiego wniosku np. pracownika socjalnego albo inną osobę lub instytucję, która będzie gotowa to uczynić i będzie dysponowała stosownymi informacjami na temat funkcjonowania osoby uzależnionej.

Ustawa nie określa formy składania wniosku, a to oznacza, że można taki wniosek złożyć na piśmie, jak i ustnie podczas rozmowy. W każdym z tych przypadków Gminna Komisja powinna sporządzić protokół. Na stronie internetowej Urzędu zamieszczony jest wzór wniosku o wszczęcie procedury (<https://potegowo.pl/pl/strona/druki-do-pobrania>), co może stanowić duże ułatwienie dla osób chcących taką procedurę uruchomić. Jednak jest to jedynie propozycja, więc nawet jeśli złożysz wniosek w innej formie niż proponowana, i tak będzie on przyjęty.

- **Jakie dowody powinienam/powiniennem dostarczyć gminnej komisji?**

Ustawa nie wskazuje, jakie informacje powinny zostać zawarte we wniosku o uruchomienie procedury. Jednak na pewno trzeba wskazać **dane osoby, która składa takie zawiadomienie** (wnioski anonimowe nie mogą być rozpatrywane, ponieważ nie stanowią dowodu dla sądu) oraz to, że **wnioskodawcą domaga się uruchomienia postępowania** zmierzającego do zobowiązania do leczenia odwykowego. Dla ułatwienia dalszego postępowania należy w uzasadnieniu zawiadomienia opisać, w jaki sposób picie osoby, względem której chcemy rozpocząć procedurę, negatywnie wpływa na rodzinę, dzieci czy zakłócanie porządku publicznego. Krótko mówiąc, należy wskazać **okoliczności**, które zgodnie z ustawą są wymagane, aby można było skierować sprawę do sądu, czyli **uzależnienie od alkoholu** (ostatecznie potwierdzają to biegli) oraz uzasadnić **występowanie jednej** z następującej **konsekwencji**: rozkład życia rodzinnego, demoralizacja małoletnich, uchylenie się od pracy lub systematyczne zakłócanie spokoju lub porządku publicznego.

W zawiadomieniu można też wskazać inne osoby, które będą mogły udzielić Gminnej Komisji Rozwiązania Problemów Alkoholowych, a potem ewentualnie sądowi,

dodatkowych informacji potwierdzających opisaną przez wnioskodawcę sytuację. Należy jednak pamiętać, że Gminna Komisja nie może tych osób wzywać (ponieważ nie jest sądem), więc ich stawiennictwo na posiedzeniu Zespołu może być jedynie dobrowolne.

- **Kim są biegli wydający opinię w przedmiocie uzależnienia od alkoholu?**

Opinię wydają wspólnie, po przeprowadzonych badaniach, lekarz psychiatra i psycholog albo lekarz psychiatra i specjalista psychoterapii uzależnień. Biegli ci znajdują się na liście biegłych powołanych przez prezesa sądu okręgowego. Fakt, że opinię wydaje dwóch biegłych jest wyrazem odpowiedzialności za diagnozę uzależnienia i jej konsekwencje dla osoby badanej. Nie można bowiem mieć wątpliwości, że osoba, wobec której sąd ma orzec zobowiązanie do leczenia, jest faktycznie uzależniona. Dlatego kontakt z osobą badaną muszą mieć obaj biegli, a nie tylko jeden z nich (drugi niekiedy ogranicza się tylko do potwierdzenia wniosków zawartych w pierwszej opinii, co jest całkowicie niezgodne z przepisami).

Kwestię opinii biegłych reguluje rozporządzenie Ministra Zdrowia z 2007 roku w sprawie biegłych w przedmiocie uzależnienia od alkoholu.

- **A co jeśli osoba uzależniona nie stawia się na spotkanie z Gminną Komisją albo nie przyjdzie na rozmowę z biegłymi?**

Niestawienie się na zaproszenie Gminnej Komisji Rozwiązywania Problemów Alkoholowych nie wstrzymuje dalszego postępowania. Podobnie brak opinii biegłych nie oznacza, że Gminna Komisja kończy postępowanie i rezygnuje ze skierowania sprawy do sądu. Członkowie komisji będą starać się spotkać z osobą uzależnioną, wysyłając do niej stosowne pisma, podobnie będzie starał się skierować ją na badanie przez biegłych, jednak stawiennictwo osoby zobowiązanej i przeprowadzenie z nią rozmowy nie jest warunkiem koniecznym, aby skierować wniosek do sądu. Jeśli nie uda się zrealizować badania, Gminna Komisja dołączy do wniosku do sądu stosowną dokumentację (korespondencję, protokoły z posiedzeń), potwierdzającą podejmowane próby w celu skierowania klienta na badanie przez biegłych.

Warto wiedzieć, że Gminna Komisja nie może zastosować żadnego przymusu, np. nie może zwrócić się do policji, aby ta doprowadziła daną osobę na spotkanie z komisją albo na badanie przez biegłego. Wszelkie środki przymusu, np. dowiezienie do placówki odwykowej, mogą mieć miejsce dopiero po orzeczeniu zobowiązania do leczenia odwykowego i na wyraźne polecenie sądu.

- **Co mogę zrobić, żeby mąż/zona nie czytał(a) moich zeznań?**

Gminna Komisja może odmówić pokazywania osobie zobowiązanej zeznań złożonych przez wnioskodawcę, czy świadków, wtedy, kiedy ich ujawnienie mogłoby narazić te osoby na niebezpieczeństwo. Jeśli zatem czujesz się w jakiś sposób zagrożony/zagrożona, poinformuj o tym Członków Komisji i poproś, aby w protokole rozmowy odnotowali informację o nieujawnianiu treści zgłoszenia.

Należy jednak pamiętać, że w sytuacji, kiedy sprawa trafi do sądu, zobowiązany będzie miał pełny dostęp do materiałów postępowania.

- **Jakie uprawnienia mi przysługują, jako osobie, która złożyła zawiadomienie do Gminnej Komisji Rozwiązywania Problemów Alkoholowych?**

Ani osoba prywatna składająca zawiadomienie o konieczności podjęcia działań w ramach procedury, ani instytucja nie stają się stronami postępowania i nie przysługują im żadne prawa w tym względzie. Oznacza to m.in., że wnioskodawca nie będzie miał dostępu do gromadzonych materiałów postępowania i nie stanie się uczestnikiem postępowania sądowego, czyli np. nie będzie mógł składać w nim wniosków dowodowych ani wnosić apelacji od postanowienia sądu rejonowego (sądem drugiej instancji jest sąd okręgowy).

- **Jak wygląda postępowanie przed sądem?**

Należy pamiętać, że uczestnikami postępowania sądowego są Komisja Rozwiązywania Problemów Alkoholowych oraz osoba zobowiązana. Sąd wyda postanowienie w przedmiocie zobowiązania do leczenia odwykowego po przeprowadzeniu rozprawy oraz wysłuchaniu osoby zobowiązanej. Taka rozprawa musi odbyć się nie później niż po upływie miesiąca od daty złożenia wniosku przez Gminną Komisję Rozwiązywania Problemów Alkoholowych. Komisja przekazuje zebraną dokumentację wraz z opinią biegłych, jeśli badanie zostało zrealizowane. Może także wnioskować o wezwanie na rozprawę określonych świadków lub biegłych. Jeśli badanie przez biegłych nie zostało przeprowadzone, bo zobowiązany nie zgłaszał się, sąd przed wydaniem postanowienia zarządza poddanie takiej osoby odpowiednim badaniom. Jeśli biegli nie ustalili jednoznacznie, czy osoba jest uzależniona, czy nie, sąd może zarządzić skierowanie takiej osoby na obserwację do zakładu leczenia odwykowego. Jeśli zobowiązany nie stawia się do placówki, sąd może zarządzić przymusowe doprowadzenie przez policję.

- **Co można zrobić w sytuacji, w której osoba zobowiązana nie stawia się na rozprawę do sądu i nie ma usprawiedliwienia, np. zwolnienia lekarskiego?**

W sytuacji nieusprawiedliwionego niestawienia się do sądu, sądowi przysługuje wydanie zarządzenia o przymusowym doprowadzeniu takiej osoby na rozprawę przez policję.

- **Czy jako wnioskodawca będę musiał(a) ponieść koszty sądowe?**

Nie. Ogół kosztów postępowania, w tym koszt przeprowadzenia badania przez biegłych, poniesie Komisja Rozwiązywania Problemów Alkoholowych. Natomiast jeśli na wniosek zobowiązwanego zostaną przeprowadzone jakieś dodatkowe czynności, wtedy koszty te będą obciążały osobę zobowiązaną.

- **Co mogę zrobić, jeśli osoba uzależniona mimo postanowienia sądu nie chce się leczyć?**

Jeśli zobowiązany nie realizuje postanowienia sądu, należy zgłosić ten fakt albo bezpośrednio do sądu, albo poinformować o tym kuratora, jeśli sąd takiego przydzielił. Sądowe zobowiązanie jest ważne przez 2 lata i w tym czasie policja na polecenie sądu może dowieźć, nawet kilkakrotnie, taką osobę do placówki leczenia odwykowego. Po upływie 2 lat procedurę trzeba uruchomić i przeprowadzić ponownie. Za niepodjęcie czy nieukończenie leczenia nie grożą żadne sankcje – osoba zobowiązana nie płaci grzywny ani nie idzie do więzienia. Wynika to z faktu, że procedura zobowiązania do leczenia odwykowego nie jest procedurą karną, a osoba zobowiązana nie jest w tym postępowaniu przestępcą.

Należy też jasno powiedzieć, że nie ma podstaw prawnych do ponownego składania wniosku do Komisji, jeśli od czasu wydania sądowego orzeczenia nie minęły 2 lata, nawet, jeśli osoba zobowiązana nie podjęła leczenia lub go nie ukończyła lub, mimo leczenia, pije dalej. Postanowienie sądowe dotyczy samego faktu zobowiązania i nie gwarantuje efektów leczenia, dlatego nawet w sytuacji, w której osoba uzależniona po zakończonej terapii pije alkohol, nie stanowi to wystarczającej przesłanki do ponownego uruchomienia procedury przed upływem 2 lat.

- **Jaka jest efektywność procedury?**

Spośród wszystkich osób zobowiązanych sądowo zaledwie nieco ponad połowa podejmuje leczenie, a z kolei z tej grupy mniej niż 50% kończy podstawowy program terapii. Biorąc więc pod uwagę wszystkich zobowiązanych przez sąd, **zaledwie co czwarty kończy leczenie na poziomie podstawowym**. Niewielu z nich kontynuuje leczenie w programach terapii pogłębionej, ograniczając się tylko do tego, czego w swoim postanowieniu wymaga sąd.

- **Dlaczego tak trudno zmusić kogoś uzależnionego do tego, żeby zaczął się leczyć?**

Zwykle osoby uzależnione nie chcą się leczyć, ponieważ nie dostrzegają problemów i nie widzą potrzeby zmiany swojego sposobu picia. Do tego dochodzą mechanizmy obronne, które utrudniają dostrzeżenie konsekwencji picia. Uzależnieni tłumaczą sobie, że piją jak inni albo próbują swoje picie usprawiedliwiać np. kłopotami w pracy czy w domu. W takiej sytuacji naciski i próby wywierania presji nie przynoszą rezultatu. W wielu przypadkach nawet przymusowa terapia nie daje efektu, ponieważ pacjent nie ma motywacji do zmiany, a podjęcie leczenia nie było jego własną decyzją, ale realizacją sądowego postanowienia, w dodatku często podyktowaną strachem.

- **Czy mogę coś zrobić, żeby osoba uzależniona przestała pić?**

Praca z osobami uzależnionymi pokazuje, że punktem przełomowym w kierunku leczenia zwykle są jakieś sytuacje kryzysowe, czyli doświadczenie określonych szkód, którym nie da się już zaprzeczyć i które sprawiają, że dana osoba zaczyna zastanawiać się nad swoim postępowaniem. Zwykle osoby chcące pomóc uzależnionemu próbują go przekonywać, uświadamiać, straszyć, edukować i niestety zwykle te strategie nie przynoszą skutku. Im bardziej naciskają, tym bardziej uzależniony się broni. Tymczasem możemy swoim postępowaniem ułatwić mu zmierzenie się z konsekwencjami swojego picia (nie przejmować jego obowiązków domowych, nie usprawiedliwiać przed szefem czy znajomymi jego picia, nie kłaść do łóżka, kiedy pijany sam nie może tego zrobić itp.). Warto też wycofać nadmierną koncentrację swojej uwagi i aktywności z osoby uzależnionej i zadbać o siebie – zadać sobie pytanie: czego ja potrzebuję i co mogę dla siebie zrobić, żeby poczuć się lepiej. Koncentrowanie się na osobie pijącej, sprawdzanie jej, kontrolowanie, jest bardzo wyczerpujące emocjonalnie i nieskuteczne. **Osoby uzależnionej nie da się zmusić do leczenia odwykowego nawet sądowym zobowiązaniem, jeśli sama nie będzie tego chciała.**

- **Jak mogę pomóc sobie?**

Dorośli członkowie rodzin z problemem alkoholowym mogą znaleźć pomoc w placówkach leczenia odwykowego, gdzie poza programami dla osób uzależnionych prowadzone są także programy terapeutyczne lub psychoedukacyjne dla ich rodzin.

Czasem grupy wsparcia dla rodzin osób uzależnionych funkcjonują przy punktach konsultacyjnych w gminach. Inną formą pomocy są także samopomocowe grupy Al-Anon przeznaczone dla osób, które znajdują się w bliskich związkach emocjonalnych z uzależnionymi i doświadczają problemów związanych z ich piciem.

Pamiętaj, że nie musisz czekać aż osoba uzależniona podejmie leczenie i przestanie pić. Niezależnie od jej decyzji możesz odzyskać spokój, poczuć ulgę i poprawić jakość swojego funkcjonowania. Nie zwlekaj ze zgłoszeniem się po pomoc i wsparci psychologiczne.

- **Na czym polega leczenie odwykowe?**

Leczenie odwykowe polega na uczestnictwie w psychoterapii, podczas której pacjent ma okazję dowiedzieć się na czym polega jego uzależnienie oraz nabywa umiejętności radzenia sobie z głodem alkoholowym i nawrotami. Podczas terapii pacjenci uczą się jak sobie radzić z emocjami i problemami dnia codziennego bez pomocy substancji psychoaktywnych.

Skuteczność terapii wynosi ok. 30-40%. Duży wpływ na efektywność leczenia ma postawa samego pacjenta oraz jego zaangażowanie i aktywny udział w terapii. Program podstawowy psychoterapii trwa od 6 do 8 tygodni w oddziałach całodobowych i dziennych lub ok. 6 miesięcy w placówkach ambulatoryjnych. Kolejny etap to program pogłębionej psychoterapii, trwający ok. 12-18 miesięcy. Leczenie osób uzależnionych jest bezpłatne również dla osób nieubezpieczonych.

Poza terapią profesjonalną, pomocne może być uczestnictwo w środowisku samopomocowym (wspólnoty AA, kluby abstynenckie).

Jak dotąd nie wynaleziono leku na uzależnienie, który mógłby zastąpić psychoterapię, wszelkie leki mogą być stosowane pod kontrolą lekarza, najlepiej psychiatry z placówki odwykowej i stanowią jedynie wsparcie dla działań terapeutycznych.

- **Co mam zrobić, jeśli osoba uzależniona stosuje przemoc wobec mnie albo moich dzieci?**

Picie alkoholu zwiększa prawdopodobieństwo stosowania przemocy wobec bliskich, choć zwykle nie jest jedyną przyczyną zachowań agresywnych. Osoby krzywdzone często odczuwają wstyd i lęk, trudno im o swojej sytuacji opowiedzieć. Jeśli twój partner zachowuje się agresywnie wobec ciebie albo twoich dzieci, masz prawo się bronić. Nic nie usprawiedliwia przemocy, a więc również nadużywanie alkoholu. O pomoc możesz zwrócić się do ośrodka pomocy społecznej, do dzielnicowego, a także do Gminnej Komisji Rozwiązywania Problemów Alkoholowych. Możesz też skontaktować się z Ogólnopolskim Pogotowiem dla Ofiar Przemocy w Rodzinie Niebieska Linia, dzwoniąc pod numer **801-12-00-02** lub pisząc na adres niebieskalinia@niebieskalinia.info.

W każdej sytuacji bezpośredniego zagrożenia dzwoń pod numer alarmowy **112**.

Jeżeli osoba nadużywa alkoholu i jednocześnie stosuje przemoc, udział w terapii odwykowej może okazać się niewystarczający, aby zmieniła swoje zachowanie. Dla osób stosujących przemoc w rodzinie prowadzone są oddziaływania edukacyjno-korekcyjne. Dowiedz się o nich więcej kontaktując się z ośrodkiem pomocy społecznej.

- **Gdzie szukać pomocy?**

Listę placówek leczenia odwykowego, w których możesz uzyskać pomoc dla siebie znajdziesz na stronie www.parpa.pl,

Informację o prowadzonych mitingach wspólnoty Al-Anon możesz znaleźć na stronie www.alanon.org.pl.

W Gminie działa Gminna Komisja Rozwiązywania Problemów Alkoholowych – możesz się z nim skontaktować przez Urząd Gminy Potęgowo. Członkowie Komisji udzielą ci informacji o innych miejscach pomocy dostępnych w twojej okolicy.

Material opracowany w oparciu o broszurę Zobowiązanie do leczenia odwykowego – informator dla rodzin Katarzyny Łukowskiej wydaną pod patronatem PARPA